

Sverige i början av 2019

Ett par veckor in på det nya året samlades vi, elva svenska medborgare, för att reflektera över Sverige och vad det innebär att vara medborgare i Sverige i början av 2019. Tillsammans bildade vi en lyssnarpost. Lyssnarpost, eller Listening post, är en samtalsform som utvecklats av Opus (se <https://www.opus.org.uk/listening-posts/>). Samtalet omfattade tre delar: att dela erfarenheter, att identifiera och tolka gemensamma teman. Reflektionen bygger på antagandet att det finns en relation mellan stora sociala rörelser i samhället och det som händer i vårt vardagsliv, och det var i dialektiken mellan det stora och det lilla, mellan det inre och det yttre, som samtalets innehåll växte fram.

Förskjutning och förändring

Lyssnarposten hölls dagen då Sverige, efter fyra månaders förhandling, äntligen kunde räkna med att få en ny regering. Regeringsbildningsprocessen har inneburit inte bara en förskjutning av det politiska landskapet, utan även av premisserna. Regeringen har bildats utifrån att välja bort samarbetspartners snarare än utifrån politisk agenda. Man har intresserat sig mer för att hålla två ytterlighetspartier borta från makten, än för vad man vill åstadkomma i regeringsställning. Detta har lett till frågor om vem som tar vem, vem som styr vem. Vi talade om ett paradigmskifte och en känsla av kaos och vilsenhet i det nya sociala och politiska landskapet.

En annan förskjutning handlar om demokratins villkor i det nya "plattformssamhället". Plattformssamhället illustrerades med Amazon, som metaforiskt beskrevs som att vi alla är kor i Amazons hage, och mot betalning erbjuds vi en rundtur i den vackra trädgården. Det handlar med andra ord om en förskjutning av makt, från politiken till plattformarna.

Förskjutningarna är komplexa rörelser som man som medborgare inte kan göra så mycket åt, annat än att orientera sig i det nya landskapet, att finna ett eget rum. I vad mån detta motverkar förändringsviljan är svårt att veta. Men förskjutningen kan göra blicken suddig för de förändringar som sker, och bidra till motståndet mot dem. Man behöver kunna se både gamla och nya system för att förstå nya möjligheter. Sjukvården är ett exempel på att förändringar försvåras av att människor tänker i gamla system.

Möjligheten att mötas via videolänk har förskjutit föreställningen om människors möten. Läkarbesök och psykologsamtal via länk kräver nya sätt att förstå det mänskliga mötet och dess innebörd. Är det bra eller dåligt? Svårt att veta.

Att leva i Mittens rike

I det polariserade sociala landskapet dras energin till ytterkanterna. De flesta medborgare vill dock helst vara mitt emellan. Men mittens rike kännetecknas av tomrum, i mittens rike är det svårt att komma till sin rätt, och att nå fram till andra. Samtalen blir ofta ytliga i ett samhälle där normerna kräver att inte man berör, ej heller låter sig och beröras. Samtidigt finns en djup längtan efter det genuina och äkta. Men småpratet finns som ett ogenomträngligt filter, och det absorberar engagemang och mening.

I mittens rike är man trött. Trött av att hålla sig tillbaka. Trött på att hålla sig tillbaka. Trött av att anstränga sig för mycket. Trött på att anstränga sig för mycket.

I mittens rike råder stränghet. Osynliga normer säger att det är farligt att göra något, att säga något. Hot och regler är dock outtalade. Trots att ingen riktigt vet konsekvenserna så böjer man sig för dem. Man böjer sig för konformismens stränghet. Konformismen kan vara en effekt av den utbredda praktiken att mäta och kategorisera människor. I kategoriseringen har en förskjutning skett, från att den baserats på yttre, observerbara kriterier till inre, personliga egenskaper. En förskjutning som väcker skam och skuld känslor.

Informationsteknikens förskjutning av mänskliga möten har lett till två mötesparadigm. I den nyare formen möts inramade personer, utan kropp och utan baksida. Något tillspetsat är det mötet mellan två talande porträtt. Det är möten utan kropp. I den gamla formen möts människor i sina kroppar, med sina kroppar. Även här kan man skönja en polarisering, och i mellanrummet släpptes empatin ut som anden ur flaskan. I mittens rike flyger den omkring, svårfångad och ovillig att återvända till de kroppar som en gång härbärgerade den.

I mittens rike är man utlämnad till sig själv. Vad innebär det för nästa generation? Trots stort engagemang från föräldrars sida ser man en ökad osäkerhet i att använda vuxen auktoritet, att gripa in när det så krävs. Frågan om vad vi gör med våra ungdomar är rättmätig och angelägen. I föräldraskapet, så väl som på andra arenor i mittens rike, vill man helst styra utan att leda.

Krafterna som verkar i mittens rike krymper medborgarnas handlingsutrymme och leder att man förlorar tilltro till den egna kraften och kreativiteten. Detta ger i sin tur upphov till känslor av skam och skuld inför den egna otillräckligheten. Miljö- och klimatfrågan är en arena där skam och skuld kan frodas. Flygskam är ett exempel på hur skammen institutionaliserats. Men kanske bottenar den starkaste skammen och skulden i känslan av otillräcklighet. Att inte räcka till för sina medmänniskor. Ej heller för sig själv.

Klyvning

Hur kan man förstå det som pågår i Sverige i början av 2019? Samtalets flöden mynnade ut i en gemensam tolkning. Klyvning sågs som en central mekanism som påverkar medborgarens vardagsliv. I institutionaliserad form driver den det sociala och politiska livets polariseringar. I praktiken handlar om att allas vår benägenhet att ständigt skapa polariseringar mellan gott och ont. På det psykologiska planet handlar klyvning om att inte få ihop det goda och det onda inom sig, med handlingsförklaring som följd.

Inom objektrelationsteorin menar man att förmågan att förena det goda och onda till en helhet är förutsättningen för att bli en hel människa. Benägenheten att dela upp världen gott och ont, vi och de, följer oss livet igenom. Och det är denna benägenhet som vi ser mobiliseras och institutionaliseras. Klyvningarna skapar motsättningar och kategoriseringar som bryter ner förmågan att tänka, handla och samarbeta. Exempel på sådana klyvningar är genusordningens klyvning mellan mannen som ond och kvinnan som god,

klyvningen mellan person och "varumärke". Allmänt kan sägas att klyvningen är mekanismen bakom kulturen som råder i mittens rike.

Samtalsledare: Britta Högberg och Jarl Råstrand